

LÁNYI Gábor¹:

Sebestyén Jenő, a történelmi kálvinizmus és a Soli Deo Gloria Református Diákszövetség

Abstract. Jenő Sebestyén (1884–1950), the Historical Calvinism, and the Soli Deo Gloria Student Alliance.

This paper aims to give an introduction into the origins of Jenő Sebestyén's theological movement, the "Historical Calvinism", while it discusses Sebestyén's formative role in the creation and later development of the Soli Deo Gloria Student Alliance (SDG).

Historical Calvinism can be understood as the Hungarian adaptation of Abraham Kuyper's (1837–1920) Neo-Calvinism. Following Dutch examples, Sebestyén inspired his students, especially Zoltán Töltéssy (1900–1932), at the Budapest Reformed Seminary to form a confessional-minded student movement in order to serve the evangelization of the Youth and the spiritual renewal of the Reformed Church in Hungary in the 1920s. Soon, the SDG would become widely popular among high school and university students, attain the support of the church officials, and pursue many debates with the inter-confessional student missionary organizations.

Keywords: Abraham Kuyper, Neo-Calvinism, Historical Calvinism, Jenő Sebestyén, Soli Deo Gloria Student Alliance (SDG), Zoltán Töltéssy

¹ Dr. habil. Lányi Gábor (PhD), habilitált egyetemi docens: Károli Gáspár Református Egyetem, Hittudományi Kar Egyháztörténeti Tanszék, e-mail: lanyi.gabor@kre.hu.

Töltéssy Zoltán teológus hallgató,² aki a Soli Deo Gloria Református Diákszövetség (továbbiakban SDG) megalapításában meghatározó szerepet vállalt, vallotta magáról: „Theológiailag a neokálvinizmus alapján állok... én az ifjúsági egyesület szolgálatában nem tudnék más lenni.”³ Az idézetben szereplő neokálvinizmus nemcsak Töltéssy Zoltánt, hanem az egész SDG-t is meghatározó teológiai irányzat volt. Töltéssy szóhasználatára ellenére a neokálvinizmust magyar kultúrterületen inkább a történelmi kálvinizmus névvel illetjük, kiemelkedő képviselőjének pedig Sebestyén Jenő (1884–1950) budapesti teológiai professzort tartjuk.

Tanulmányom célja, hogy röviden bemutassa e teológiai irányzat főbb jellegzetességeit, Sebestyén Jenő személyes jelentőségét és főképpen az SDG-vel való megalapozó és aktív kapcsolatát.

1. A neokálvinizmus

Mi is a neokálvinizmus? A neokálvinizmus eredetének megtalálásához a francia forradalomhoz kell visszamennünk. A francia forradalom terrorja sokakban kiábrándulást okozott a felvilágosodás politikai és társadalmi eszményeiből.⁴

A francia forradalom vallásellenességének visszahatásaként, a romantika jelenből való elvágódása által katalizálva előtérbe kerültek a felvilágosodás előtti kor eszméi és intézményei, amelyekhez egy békésebb, harmonikusabb, letisztultabb kor idealizmusa párosult a jelen véres felfordulásával szemben. Protestáns egyházi, polgári, értelmiségi körökben – amelyek pedig a leginkább adták oda magukat a felvilágosodás eszményeivel és módszereivel való eszmeközösségnek – is megtörtént a visszavágódás a felvilágosodás előtti kornak, elsősorban a reformáció korának vélt tisztasága és egyértelműsége iránt.

² Töltéssy Zoltán életéhez lásd: GÉRA Eleonóra (2021): „Szerény, de prófétai és harcos fiatalember”. Töltéssy Zoltán, az ifjúsági vezető, In: Petrás Éva (szerk.): *A 20. századi magyar protestáns közéletiség arcképcsarnoka*. Budapest, Barankovics István Alapítvány – Gondolat Kiadó. 33–54.

³ KISS Sándor (1941): *Ifjúsági munka a magyar református egyházban*. Budapest. 220–233.

⁴ KÓSA László (2011a): A magánélet vallásossága a biedermeier idején, In: Kósa László (szerk.): *Művelődés, egyház, társadalom*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 34.

Érdekesen ambivalens kor ez, mert míg a természettudományok terén még inkább kiteljesedik a racionalizmus térhódítása, addig a humanitásban és a teológiában is a ráció helyét a szentimentum, az ész helyét a szív, az érzés vette át. Berzsenyi Dániel soraival lehet mindezt szépen illusztrálni: „Isten! kit a bölcs lángesze fel nem ér, / Csak titkon érző lelke óhajtvá sejt”⁵ (*Fohászkodás*, 1810).

Ennek hatására a vallásosság tovább individualizálódott, felértékelődtek és megerősödtek a puritánizmus és pietizmus által átmentett igények a hit személyes és öntudatos megélésére, a személyes Istenhez fordulásra – megtérésre –, a „felébredésre”. Ébredési mozgalmak bontakoztak ki, amelyek az intézményes népegyházhhoz való tartozáson túl az egyes emberek személyes Krisztushoz fordulását is a keresztyén lét alapkritériumaként jelölték meg.⁶

A mi szempontunkból itt az 1814-ben svájci reformátusok köréből kiinduló ébredés – a Réveil – jelentős, amely érdekes módon a református felekezetbe betért, eredetileg portugál zsidó származású értelmiségiek (Isaac DaCosta, 1798–1860 és Abraham Capadose, 1795–1874) által Hollandiában is erős hatást váltott ki.⁷ Az úgynevezett ébredési mozgalmak nemcsak a gyülekezeti élet megelevenedéséhez, hanem belmissziói szellemiségű oktatási és szociális intézmények, iskolák, gyereketthonok, árvaházak alapításához is hozzájárultak.

Németalföldön az ébredési mozgalom egyre inkább politikai arculatot öltött magára, zászlaja alá gyűjtve mindazokat, akik a teológia és egyház, de az élet egyéb területein is kiábrándultak a felvilágosodás propagálta liberalizmusból és modernizmusból. A Réveil szellemiségét képviselők egy csoportja 1871-ben politikai párttá szerveződött (Ellenforradalmi Párt – Anti-Revolutionaire Partij – ARP),⁸ amelyben lépésről lépésre

⁵ BERZSENYI Dániel (1810): *Fohászkodás*. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Verstar-verstar-otven-kolto-osszes-verse-2/berzsenyi-daniel-622D/fohaszkodas-6490/> (utolsó megtekintés dátuma: 2022. március 1.).

⁶ Lásd még: Kósa László (2011b): A vallási közönyösség növekedése Magyarországon a 19. század közepéig, In: Kósa László (szerk.): *Művelődés, egyház, társadalom*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 155–184.

⁷ LADÁNYI Sándor (1988): Abraham Kuyper. Vázlatos visszatekintés a holland református egyház utóbbi két évszázados történetére és abban Kuyper jelentőségére, hatására, In: *Theologiai Szemle*. 98.

⁸ KROEF, Justus van der (1948): Abraham Kuyper and the Rise of Neo-Calvinism in the Netherlands, In: *Church History*. 17. 4. 321–322.

emelkedett fel az a személy, akihez a neokálvinista irányzatot nemzetközileg kapcsoljuk: Abraham Kuyper (1837–1920), utrechti majd amszterdami református lelkész, újságalapító és író, egyetemalapító és teológiai professzor, akit végül Hollandia miniszterelnökévé is megválasztottak (1901–1905).⁹

Mit tanít a neokálvinizmus? 1898-ban a Princetoni Teológiai Szeminárium (*Princeton Theological Seminary*) Abraham Kuypert kérte fel a nagy tekintélyű Stone-előadássorozat (*Stone Lectures*) megtartására, amelyet követően a Princetoni Egyetem (*Princeton University*) jogi díszdoktori címben is részesítette.¹⁰ Az ekkor megtartott hat előadás, amely egy évre rá írásos formában is megjelent, Kuyper gondolkodásának tömör és szemléletes összefoglalása.¹¹

A Stone-előadássorozat alapján a neokálvinizmus legrövidebben úgy definiálható, mint konfesszionalista antiliberális és antimodernista teológiai irányzat erőteljes politikai felhangokkal. Központi és sarkalatos eleme, hogy a kálvinizmust nem pusztán felekezetnek, teológiai irányzatnak, hanem *világnézet*nek tartja. Mit is jelent az, hogy a kálvinizmus világnézet?

⁹ Abraham Kuyper életéhez a fentiekén túl lásd: KOLFHAUS Vilmos (1926): *Dr. Kuyper Ábrahám*. Budapest, MEKDSZ Szövetség Kiadóvállalata; DARAY Erzsébet (2001): A szerzőről, In: Abraham Kuyper: *Kálvinizmus és modernitás*. Kolozsvár, Koinónia. 213–215.; KENNEDY, Simon (2013): Abraham Kuyper and His Political Thought: Calvinist and Pluralist, In: *The Reformed Theological Review*. 72. 2. 73–85.; KENNEDY, Simon (2015): Abraham Kuyper: Calvinist Anti-Revolutionary Politician and Political Thinker, In: *Australian Journal of Politics and History*. 61. 2. 169–183.; LÁNYI Gábor (2018): Abraham Kuyper (1837–1920) és a neokálvinizmus, In: Literáty Zoltán (szerk.): *Quoniam tecum est fons vitae in lumine tuo videbimus lumen: Teológiai témák a 65 éves Kocsev Miklós tiszteletére*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem–L'Harmattan Kiadó. 215–228.

¹⁰ MOLENDIJK, Arie (2008): Neo-Calvinist Culture Protestantism: Abraham Kuyper's Stone Lectures, In: *Church History and Religious Culture*. 88. 2. 237.

¹¹ Első kiadása hollandul és angolul egyszerre jelent meg: KUYPER, Abraham (1899a): *Het Calvinisme. Zes Stone-lezingen in oktober 1898 te Princeton (N.-J.) gehouden*. Amsterdam; KUYPER, Abraham (1899b): *Calvinism: Six Stone-Lectures*. New York; magyar fordítások: KUYPER, Abraham (1922): *A kálvinizmus lényege*. Budapest, Bethlen Gábor; KUYPER, Abraham (2001): *Kálvinizmus és modernitás*. Kolozsvár, Koinónia.

Kuyper szavaival:

„A kálvinizmus nem állt meg az egyházi rend kialakításánál, hanem világnézetté növekedett, erejét nem csak dogmatikájának felépítésre használta, hanem olyan élet- és világszemléletet hozott létre, amely képes volt, s még ma is képes megfelelni mindazoknak a szükségeknek, amelyek az emberi fejlődés szintjein, az élet legkülönbözőbb területein jelentkeznek. Keresztyén hitvallásunkat a szellemi ragyogás legmagasabb fokára emelte: megteremtett egy egyházi rendet, mely előképévé vált az [németalföldi – a szerző] államszövetségnek; bizonyosságot tett arról, hogy őrangyala tud lenni a tudományoknak; fölszabadította a művészeteket, olyan politikai elgondolást hirdetett, mely életet adott az alkotmányos kormányformának mind Európában, mind Amerikában; elősegítette a mezőgazdaság és az ipar, a kereskedelem és hajózás kibontakozását; teljességgel keresztyén jelleget adott a családi életnek és a családi köteleknek; magasrendű erkölcsi mércéjével morális tisztaságot honosított meg társadalmi köreinkben; és e sokrétű hatás mellett az egyházat és államot, a társadalmat és a családot olyan alapvető filozófiai felfogással alapozta meg, melyet szigorúan saját uralkodó alapelvéből vezetett le, és amelyet ez által a sajátjának is mondhatott.”¹²

A világnézeti jelleg mellett Kuyper neokálvinizmusának másik fontos eleme az általános kegyelemről (*gemeene gratie*) vallott felfogása.¹³ Kuyper szerint Isten üdvösségre vezető különleges kegyelme mellett általános kegyelme is munkálkodik, amely nemcsak a benne hívőket, hanem a nem keresztyéneket is képessé teszi arra, hogy jót cselekedjenek.¹⁴ Ezáltal a keresztyéneknek nemhogy nem kell, de nem is szabad magukat távol tartaniuk a nem keresztyénekekkel való együtt munkálkodástól és a világtól, hiszen Isten általános kegyelme lehetővé teszi, hogy velük együtt tegyenek a jóért. A világból való „monasztikus menekülés” helyett a kálvinizmus Istent a világban akarja szolgálni, annak minden területén.¹⁵

¹² KUYPER (2001), 180.

¹³ Bővebben lásd: SKAFF, Jeffrey (2015): Common Grace and the Ends of Creation in Abraham Kuyper and Herman Bavinck, In: *Journal of Reformed Theology*. 9. 1. 3–18.

¹⁴ KUYPER (2001), 124–125.

¹⁵ MOLENDIJK (2008), 243.

Ugyanakkor ez nem jelentett világias életmódot Kuyper számára, aki tradicionális kálvinista alapon elutasította a táncot, kártyajátékokat és a színházba járást.¹⁶

Hasonlóan az öt évre rá megjelenő weberi paradigmához, amely a puritán munka-etika kapitalizmusra gyakorolt hatását tárta fel,¹⁷ Kuyper is kiemelt jelentőséget tulajdonított a kálvinizmus modern gazdaságra, társadalmi és kulturális fejlődésre gyakorolt hatásának.

Kuyper szerint tehát a Szentírásban a kálvini írásmagyarázati hagyomány által fellelt isteni akaratot nem pusztán csak az egyházon belül, hanem azon kívül is, az emberi élet minden területén, így a politika, a társadalom, a tudomány, az oktatás, a kultúra, a művészet területén is érvényre kell juttatni.

2. Sebestyén Jenő és a holland neokálvinizmus

Ezzel az ekkor már nemzetközileg elterjedt irányzattal került mélyebb kapcsolatba Sebestyén Jenő hároméves utrecht-i ösztöndíja alatt (1907–1910).¹⁸ Sebestyén gyermekkorát meghatározta a református egyházhoz, a tradicionális református kegyességi formákhoz, de mondhatjuk, hogy életmódhoz való öntudatlan kapcsolat. Ravasz László szavaival: „Zsoltárok csobogtak legmélyebb gyermekemlékeiben, falusi templomok illata járta át ünneplő ruháját, bibliás idézetek hulló csillagai húztak át kisfiúi ábrándozásának égboltozatán.”¹⁹

Sebestyén hollandiai tanulmányai alatt megtérésélményen ment át, amivel párhuzamosan neveltetéséből magával hozott öntudatlanul is kálvinista kegyessége és élet-szemlélete, tudatos és határozott konfesszionalista identitássá formálódott. Megint csak Ravasz szerint: „[Sebestyén] Álmélkodva meglátta, miképpen épített az a kálvinizmus

¹⁶ KUYPER (2001), 74–76.

¹⁷ WEBER, Max (1982): *Protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*. Budapest, Gondolat.

¹⁸ Sebestyén Jenő életét részletesebben lásd: LADÁNYI Sándor (1986): Sebestyén Jenő, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya; LÁNYI Gábor (2021): Sebestyén Jenő (1884–1950) és a történelmi kálvinizmus, In: Petrás Éva (szerk.): *A 20. századi magyar protestáns közéletiség arcképcsarnoka*. Budapest, Barankovics István Alapítvány – Gondolat Kiadó. 13–32.

¹⁹ RAVASZ László (1986): Sebestyén Jenő dr. utolsó tanítása. Temetési igehirdetés, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 248.

különálló, zárt és rendezett világot, elméletben és gyakorlatban, tudományban és politikában [...]: élethivatását abban fedezte fel, hogy idehaza is megpróbál úgy cselekedni.”²⁰

Sebestyén 1910-es hazatérése után tehát importálta a neokálvinizmus egyházi és világi törekvéseit. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy a fentebb már felvázolt általános eszmetörténeti folyamatok megkésett magyarországi hatása, a skót és német belmisszió magyarországi jelenléte és az 1909-es Kálvin évforduló ünnepei által Sebestyénen kívül is újra előtérbe került a reformáció és különösen is Kálvin hagyománya a magyar reformátusság köreiben, amit a Kálvin Szövetség 1908-as alapítása is mutat.²¹

Sebestyén jelentőségét a formálódó „Kálvin-mozgalmon” belül erősítette, hogy az első világháború alatt, mint táborigazgató személyes jó kapcsolatba került Abraham Kuyper lányaival (Henriette és Johanna), akik budapesti hadikórházakban teljesítettek önkéntes ápolónői szolgálatot.²² Ezen kapcsolat révén 1916-ban maga Kuyper is Budapestre látogatott.²³

A világháború utáni összeomlás, a forradalmak, az országvesztés csak még inkább akuttá tette azokat az egyháztársadalmi problémákat, amelyeket az addigi református elit a szőnyeg alá söpört. A kiélezett helyzet a megoldást keresők kérdéseit, útkereséseit és megoldási javaslatait is felhangosította. Különös helyzeti előnyt jelentett Sebestyén szá-

²⁰ I. m. 249.

²¹ A Kálvin Szövetségről bővebben lásd: Kósa László (2006): Az egyesületek a budapesti reformátusság életében, In: Kósa László (szerk.): *Reformátusok Budapesten 2.* Budapest, Argumentum – ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék. 1089.; lásd még: Nagy Zoltán Péter (1999): *Erkölcsei megújulás, társadalmi megújulás, A Magyar Kálvin Szövetség* (szakdolgozat). Budapest, ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék; KÁDÁR Péter (1994a): Adalékok a Kálvin Szövetség történetéhez 1., In: *Református Egyház.* 46. 7–8. 168–169.; KÁDÁR Péter (1994b): Adalékok a Kálvin Szövetség történetéhez 2., In: *Református Egyház.* 46. II. 256–258.; TÓTH Krisztina (1994): A történelmi kálvinizmus és a Kálvin Szövetség első évei, In: *Református Egyház* 46. 7–8. 165–167.; RÁCZ Lajos (1995): 75 éve indult a Kálvinista Szemle, In: *Theológiai Szemle.* 6. 331.

²² KOVÁCS Ábrahám (2006): A Biberauer (Bodoky) család története, In: Kósa László (szerk.): *Reformátusok Budapesten 2.*, Budapest, Argumentum – ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék. 700.; FEJES Sándor (1986): Sebestyén Jenő, a táborigazgató, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára.* Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 144–145.

²³ PÁLL László: A történelmi kálvinizmus, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára.* Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 154.

mára, hogy míg mások a háború utáni gazdasági nehézségek miatt még nem tudták előteremteni az anyagiakat sajtójuk újraindításához, addig ő holland támogatásból már 1920. április 4-én megindíthatta *Kálvinista Szemle* című hetilapját és meghirdethette a „történelmi kálvinizmus” programját:

„Programunk [...] nem egyéb mint maga a tiszta kálvinizmus, úgy, ahogy azt a 20. század nyelvén hirdetni kell. És így célunk sem lehet más, mint az, hogy a kálvinizmusnak, mint világnézetnek, mind teológiai, mind etikai, mind társadalmi, mind politikai, mind egyházszerkezeti, mind egyházpolitikai alapelveit hirdessük a magyar református egyház és a magyar nemzeti és társadalmi élet minden területére alkalmazva.”²⁴

Csak a teljesség igénye nélkül tudjuk most röviden felvillantani, milyen gazdag eszköztárral igyekezett Sebestyén – aki 1918-tól 1946-ig a budapesti teológia dogmatika professzora, 1928 és 1938 között pedig az egész intézmény igazgatója volt – reformprogramját végrehajtani. A *Kálvinista Szemle* megalapítását már említettük. Sebestyén Jenő ezenkívül részt vett különféle szeretetszolgálati és belmissziói akciókban, adományokat gyűjtött külföldön, Kálvin és a neokálvinista külföldi szerzők könyveinek kiadására hozott létre szervezeteket (Holland–Magyar Kálvinista Könyvtár és Holland–Magyar Református Bizottság), sőt holland nyelvű havilapot is kiadott (*Hongaarsche Heraut / Magyar Híradó*, 1922–1927) a magyar kálvinizmus híreinek nemcsak Hollandiába, hanem a dél-kelet-ázsiai, dél-afrikai és amerikai holland kultúrterületekre való eljuttatására.²⁵

A holland minta ereje inspirálhatta Sebestyént, amikor felekezeti jellegű politikai párt létrehozására tett kísérletet, ugyanakkor a magyar realitást nem vette kellő körültekintéssel figyelembe. Sebestyén 1920. február 2-án Kálvinista Politikai Szövetség név alatt hozott létre szervezetet, amelyet fokozatosan politikai párttá kívánt formálni;²⁶ szervezete

²⁴ LADÁNYI Sándor (1986): Sebestyén Jenő, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 15.

²⁵ I. m. 20.; RÁCZ Lajos (1986): Sebestyén Jenő, a szerkesztő és publicista, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 121–123.

²⁶ Sebestyén csak, mint a Szövetség főtítkára működött, annak elnöke Szilassy Aladár, társelnöke Somogy Lajos volt. LADÁNYI (1986), 17.

azonban nem vált számottevő politikai tényezővé. Ennek legfőbb oka az lehetett, hogy míg rendszeresen hangoztatta ugyan, hogy „a Szentírás telve van nemcsak a szorosabban vett vallási élet, hanem az élet sok területére vonatkozó ordinanciákkal [rendelkezőkkel] is és ebben a politika sem kivétel”,²⁷ ezen „ordinanciák” magyar társadalmi és politikai helyzetekre való alkalmazásában Sebestyén túlságosan elvont és teoretikus maradt ahhoz, hogy szélesebb tömegeket legyen képes táborába gyűjteni.

Az ő tevékenysége által is kiteljesedő holland–magyar egyházi kapcsolatok szép eredménye volt a holland trónörökösőről elnevezett Julianna Református Elemi Iskola megalapítása 1926-ban.²⁸ A holland–magyar kapcsolatok előmozdításáért és a neokálvinizmus magyarországi „úttörő”²⁹ képviselétéért az Abraham Kuyper alapította Amszterdami Szabadegyetem 1930-ban első külföldi díszdoktorává is avatta Sebestyént. Miután a Nagy Gazdasági Világválság miatt csödbe ment a Kálvinista Szemle,³⁰ Sebestyén 1934-ben tudományos folyóiratot adott ki *Magyar Kálvinizmus* címmel, míg az Intitúció kiadásának 400. évfordulóján megalapította a Kálvin János Társaságot, amely a kálvinista szemléletű tudósok műhelyéül szolgált.³¹

²⁷ SEBESTYÉN Jenő (1941): *A kálvinista államférfi. Theologico-politici tanulmány.* [h. n.], [k. n.]. 21.

²⁸ RÁCZ (1986), 120.

²⁹ GROSHEIDE F. W. (1986): Sebestyén Jenő díszdoktorrá avatása az amsterdami református Szabadegyetemen, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára.* Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 239.

³⁰ A korszak református sajtójához lásd: ABLONCZY Balázs (2006): A Református Élet hetilap és a budapesti reformátusság (1934–1944), In: Kósa László (szerk.): *Reformátusok Budapesten 2.,* Budapest, Argumentum – ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék. 1211–1229.; KISS Réka (2014): Identitásépítés a magyar református sajtóban a XX. század első felében. A Református Figyelő példája, In: Paál Vince (szerk.): *A sajtó kultúráközvetítő szerepe 1867–1945.* Budapest. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont.

³¹ KULIFAY Gyula (1986): Sebestyén Jenő és a Kálvin János Társaság, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára.* Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 71.

3. Sebestyén Jenő és az SDG

A fentebb bemutatott, a reformátusság közéleti lábnyomát növelni kívánó kezdeményezések sorozatába illeszkedett az SDG megalapítása is. Személyes visszaemlékezéseken keresztül láthatunk bele, hogy Sebestyén Jenő mennyire meghatározó szerepet vállalt az SDG megalapításában, mint annak inspirálója, illetve később vezetőinek, de az egész mozgalomnak is mentora, lelki és anyagi támogatója.

A *Kálvinista Szemlé*ben Sebestyén maga vallott arról, hogy 1920-as hollandiai adománygyűjtő körútja után azzal a szándékkal érkezett haza, hogy a holland példához hasonlóan a felekezeti jellegű Magyar Evangéliumi Keresztény Diákszövetség (továbbiakban MEKDSz) mellett életre hív egy tisztán református ifjúsági mozgalmat.³² Sebestyén meglátása szerint a nem konfesszionális szemléletű – „általános keresztyén” – evangelizálás fél munkát végez azzal, hogy nem szervezi be a megtért diákokat a hivatalos egyházba. Beszámolója nagy hatást gyakorolt a teológiai internátus első emelet 5-ös szobájának lakóira: Csontos Bélára, Hegyi Sándorra, Komáromy Jánosra, és persze Töltéssy Zoltánra.³³

Dobos Károly visszaemlékezése szerint egyébként Töltéssy Zoltánt is már direkt azzal a céllal hívta haza Sebestyén amerikai ösztöndíjáról, hogy segítségére legyen az alapítandó diákszövetség körüli ügyekben. Töltéssy anyagi juttatását a Holland–Magyar Bizottság forrásaiból fedezte, amelynek elnökeként szolgált.³⁴

Havasi Gábor és Kulifay Albert szerint Sebestyén ajánlására választották a fiatalok mozgalmuk nevéként a Soli Deo Gloria – egyedül Istené a dicsőség – kifejezést is.³⁵ Dobos Károly szerint Sebestyén hatása volt az is, hogy az éneklés terén az SDG-ben előtérbe kerültek a hagyományos református zsoltárok, „Jézus Krisztus énekei”.³⁶ 1927-ben még Sebestyén lett az SDG elnöke, de 1930-tól már, mint a senior osztály vezetője

³² *Kálvinista Szemle* 1920. 15.

³³ SEBESTYÉN Jenő (1925): Hazatérés, In: *Református Diákmozgalom*. I. I. I.

³⁴ DOBOS Károly (1986): Sebestyén Jenő és az ifjúsági egyesületek, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 96.

³⁵ HAVASI Gábor – KULIFAY Albert: A Soli Deo Gloria szövetség története.

<http://sdg.org.hu/konyvek/havas-gabor-es-kulifay-albert-a-soli-deo-gloria-szovetseg-tortenete/2-az-sdg-megalakulasa> (utolsó megtekintés dátuma: 2022. március 1.).

³⁶ DOBOS (1986), 99.

vállalt csak szerepet. Az operatív vezetés feladatait, tisztségeit meghagyta a fiatalabb korosztály kezében.

Az operatív vezetés helyett Sebestyén adománygyűjtésekkel, anyagi források biztosításával, de állandó támogatásával, egyházi befolyásával, tanácsaival és lelki vezetésével is kísérte az SDG tevékenységét, amely konferenciáinak, találkozóinak gyakori résztvevője és előadója volt. Néhány előadással szeretném illusztrálni, hogy milyen témákban:

- *A predestináció, mint a keresztyén élet legmélyebb tapasztalata* (1924),
- *Miért legyen a református diáknak határozott és tiszta öntudata* (1924),
- *Az új magyar kultúra és a kálvinizmus* (1926),
- *Kálvinista életstílus* (1927),
- *A magyar ref. egyház ébredése* (1927),
- *A kálvinizmus, mint a hősiesség vallása* (1927),
- *A ref. lelkész né hivatása* (1927),
- *A kálvinista világnézet szükségessége és értéke* (1928),
- *A Kálvinista Internacionálé terve* (1930),
- *A ref. nő hivatása* (1931),
- *Kálvinizmus és kapitalizmus* (1931).

Megjegyzendő, hogy az SDG mellett a KIE református ágának megalakulása is Sebestyén nevéhez fűződik, amelynek vezetésére pedig Dobos Károlyt hívta el 1927-ben.³⁷

Már említésre került, hogy az SDG megalapítását Sebestyén azért szorgalmazta, hogy a felekezetközi MEKDSz mellett egy szigorúan felekezeti jellegű diákszervezetet hozzon létre, ugyanis a magyar ébredési mozgalmat megosztó vita – az ún. „belmissziói vita” – nyitánya is az ifjúsági szervezetekhez kötődött.

Sebestyén már 1920 májusában kemény kritikával illette a MEKDSz és a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (továbbiakban KIE) „általános keresztyénségét”, amin Sebestyén azt értette, hogy a belmisszió teológiai minimalizmust képvisel azért, hogy minél több embert nyerjen meg, ami szerinte erodálja a történelmi református hitvallások értékét.³⁸

³⁷ DOBOS (1986), 97.

³⁸ Részletesebben lásd: GAÁL Sándor (2005): „A kezdeményező egyház”, *Victor János egyházépítő szolgálatára különös tekintettel a misszióra és a gyülekezetépítésre* (doktori értekezés). Ramocsaháza. 50–53.

Ezenkívül – bár Sebestyén vallotta a személyes megtérés szükségességét³⁹ – azt az individualista módot, ahogyan azt a belmisszióban szorgalmazták, túlzottan antropocentrikusnak találta. Sebestyén szerint a belmisszió túl nagy hangsúlyt fektetett a megtérés emberi oldalára és nem fordított elég figyelmet a megtérő Isten ismeretében való elmélyítésre.⁴⁰ Mindemellett Sebestyén hiányolta a belmisszióban a megtértek gyülekezetbe és egyházba való betagolását, ami véleménye szerint szakadást/szizmát készít elő az egyházban: „Az általános keresztyén evangelizáció gyümölcse előbb-utóbb, de mindig szeparáció, tehát elkülönülés...”⁴¹

A vita – amelyben az ifjúsági szervezetek, így az SDG tagjai, vezetői is oroszlánrészről vállaltak – innenről kezdve kisebb-nagyobb intenzitással, fegyverszünetekkel, majd kiújult viszályokkal, néha személyeskedő hangnemben, a Ravasz-egyházkormányzat, hol sikeres, hol kudarcos békítő próbálkozásai között, lényegében a missziói egyesületek kommunista feloszlatásáig végigkísérte a református közéletet.⁴² Az 1920-as évek végén a MEKDSz és az SDG vezetői – név szerint Victor János és Töltéssy Zoltán – közötti nézeteltérések hozzájárultak még a harmadik Országos Református Nagygyűlés megszerzésének meghiúsulásához is.⁴³

Nagy Barna 1955-ös kritikája szerint a belmissziói vita rámutatott arra, hogy a Sebestyén által propagált holland neokálvinista modell nem volt minden elemében alkalmazható a magyar egyházi és társadalmi valóság viszonyaira nézve:

³⁹ Mert afölött komoly keresztyén alapon vitatkoznunk sem szabad, hogy a megtérés és újjászületés hirdetése evangéliumi követelmény...” SEBESTYÉN Jenő (1923a): A megtérés református szempontból I., In: *Kálvinista Szemle*. 4. 398.

⁴⁰ SEBESTYÉN (1923a), 398–399.; SEBESTYÉN Jenő (1923b): A megtérés református szempontból II., In: *Kálvinista Szemle*. 4. 414.

⁴¹ SEBESTYÉN Jenő (1922): A modern evangelizáció értékelése, In: *Kálvinista Szemle*. 3. 339.

⁴² Az SDG és a KIE közötti különbségekhez lásd: MOLNÁR Sándor Károly: A két világháború közötti protestáns egyesületek belépési nyilatkozatainak elemzése, In: *Egyháztörténeti Szemle*. 12. I. 109–124.

⁴³ SZÁSZ Lajos (2019): Országos Református Nagygyűlések a Horthy-korszakban, In: Kiss Réka – Lányi Gábor (szerk.): *Hagyomány, Identitás, Történelem (HIT2018)*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar Egyháztörténeti Kutatóintézet – Károli Gáspár Református Egyetem Egyház és Társadalom Kutatóintézet Reformáció Öröksége Műhely – L'Harmattan Kiadó. 383.

„Nem szabadulhatunk attól a benyomásunktól, hogy Sebestyén Jenő, minden magyar kálvinizmusra törekvése mellett is, túlságosan holland szemüvegen át nézte a teológiai, egyházi és közéleti kérdéseket, és legtöbbször a hollandiai helyzet analógiája szerint gondolkozott, értékelt és akciózott ... a hazai „frontokat” az ottani helyzet magyar képleteinek fogta fel, és sokszor fantomok ellen hadakozott...”⁴⁴

Sok igazság van ebben a megállapításban. Ugyanakkor Sebestyénnek fontos szerepe volt abban, hogy kritikájával önvizsgálatra készítette a belmissziói mozgalmat és végeredményben megerősítette annak felekezeti kötődéseit, amely – persze a Ravasz-féle „integrális kálvinizmus”⁴⁵ ráhatásával – hozzájárult ahhoz, hogy a belmissziói szervezetek a hivatalos egyház megújulására szolgáló eszközökké váljanak.

Sebestyén 1946-ban nyugdíjba vonult, 1950-ben pedig elhunyt. Teológus tanítványai és az SDG-hez való szoros kötődései miatt azonban erős hatást gyakorolt nemcsak a következő lelkészgenerációra, hanem a református világiak, értelmiségeik következő nemzedékére is. Elkötelezettségének, hitelességének, hitvallásos tartásának emléke példát és erőt adott az egykori SDG-seknek az 50-es és 60-as évek egyház- és emberpróbáló időszakában is.

Felhasznált irodalom

- B. MAJOR János (szerk.) (1921): *Dr. Ravasz László dunamelléki püspök beiktatása alkalmával elhangzott beszédek és imák*. Budapest, [k. n.].
- BERZSENYI Dániel (1810): Fohászkodás. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Verstar-verstar-otven-kolto-osszes-verse-2/berzsenyi-daniel-622D/fohaszkodas-6490/> (utolsó megtekintés dátuma: 2022. március 1.).
- DOBOS Károly (1986): Sebestyén Jenő és az ifjúsági egyesületek, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 96–100.

⁴⁴ NAGY Barna (2005): A történelmi kálvinizmus korszaka (1918–1944), In: Ladányi Sándor (szerk.): *A Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karának története*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar. 134.

⁴⁵ B. MAJOR János (szerk.) (1921): *Dr. Ravasz László dunamelléki püspök beiktatása alkalmával elhangzott beszédek és imák*. Budapest, [k. n.]. 35.

- FEJES Sándor (1986): Sebestyén Jenő, a tábori lelkész, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 143–150.
- GAÁL Sándor (2005): „A kezdeményező egyház”, *Victor János egyházépítő szolgálata különös tekintettel a misszióra és a gyülekezetépítésre* (doktori értekezés). Ramocsaháza.
- GROSHEIDE F. W. (1986): Sebestyén Jenő díszdoktorrá avatása az amsterdami református Szabadegyetemen, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 237–244.
- HAVAS Gábor – KULIFAY Albert: A Soli Deo Gloria szövetség története.
<http://sdg.org.hu/konyvek/havas-gabor-es-kulifay-albert-a-soli-deo-gloria-szovetseg-tortenete/2-az-sdg-megalakulasa> (utolsó megtekintés dátuma: 2022. március 1.).
- KISS Sándor (1941): *Ifjúsági munka a magyar református egyházban*. Budapest. 220–233.
- KÓSA László (2006): Az egyesületek a budapesti reformátusság életében, In: Kósa László (szerk.): *Reformátusok Budapesten 2.*, Budapest, Argumentum – ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék. 1077–1117.
- (2011a): A magánélet vallásossága a biedermeier idején, In: Kósa László (szerk.): *Művelődés, egyház, társadalom*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 34–48.
- (2011b): A vallási közönyösség növekedése Magyarországon a 19. század közepéig, In: Kósa László (szerk.): *Művelődés, egyház, társadalom*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 155–184.
- KOVÁCS Ábrahám (2006): A Biberauer (Bodoky) család története, In: Kósa László (szerk.): *Reformátusok Budapesten 2.*, Budapest, Argumentum – ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék. 687–707.
- KROEF, Justus van der (1948): Abraham Kuyper and the Rise of Neo-Calvinism in the Netherlands, In: *Church History*. 17. 316–334.
- KULIFAY Gyula (1986): Sebestyén Jenő és a Kálvin János Társaság, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 66–95.
- KUYPER, Abraham (2001): *Kálvinizmus és modernitás*. Kolozsvár, Koinónia.
- LADÁNYI Sándor (1986): Sebestyén Jenő, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 10–22.
- (1988): Abraham Kuyper Vázlatos visszatekintés a holland református egyház utóbbi két évszázados történetére és abban Kuyper jelentőségére, hatására, In: *Theologiai Szemle*. 31. 98–100.
- MOLENDIJK, Arie (2008): Neo-Calvinist Culture Protestantism: Abraham Kuyper’s Stone Lectures, In: *Church History and Religious Culture*. 88/2. 235–250.

- MOLNÁR Sándor Károly: A két világháború közötti protestáns egyesületek belépési nyilatkozatainak elemzése, In: *Egyháztörténeti Szemle*. 12. 1. 109–124.
- NAGY Barna (2005): A történelmi kálvinizmus korszaka (1918–1944), In: Ladányi Sándor (szerk.): *A Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karának története*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar.
- PÁLL László: A történelmi kálvinizmus, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 151–184.
- RÁCZ Lajos (1986): Sebestyén Jenő, a szerkesztő és publicista, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 42–65.
- RAVASZ László (1986): Sebestyén Jenő dr. utolsó tanítása. Temetési igehirdetés, In: Ladányi Sándor (szerk.): *Emlékkönyv Sebestyén Jenő születésének 100. évfordulójára*. Budapest, Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 248–250.
- SEBESTYÉN Jenő (1922): A modern evangelizáció értékelése, In: *Kálvinista Szemle*. 3. 339.
- (1923a): A megtérés református szempontból I., In: *Kálvinista Szemle*. 4. 398–399.
- (1923b): A megtérés református szempontból II., In: *Kálvinista Szemle*. 4. 414.
- (1925): Hazatérés, In: *Református Diákmozgalom*. 1. 1. 1.
- (1941): *A kálvinista államférfi. Theologico-politica tanulmány*. [h. n.], [k. n.].
- SKAFF, Jeffrey (2015): Common Grace and the Ends of Creation in Abraham Kuyper and Herman Bavinck, In: *Journal of Reformed Theology*. 9. 1. 3–18.
- SZÁSZ Lajos (2019): Országos Református Nagygyűlések a Horthy-korszakban, In: Kiss Réka – Lányi Gábor (szerk.): *Hagyomány, Identitás, Történelem (HIT2018)*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar Egyháztörténeti Kutatóintézet – Károli Gáspár Református Egyetem Egyház és Társadalom Kutatóintézet Reformáció Öröksége Műhely – L'Harmattan Kiadó. 375–390.
- WEBER, Max (1982): *Protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*. Budapest, Gondolat.